

СТАНОВИЩЕ

От доц. Хариета Емануилова Манолова, д.м., Медицински университет - София, Медицински факултет, Катедра по психиатрия и медицинска психология.

За дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, научно направление 3.2. Психология (Клинична психология) с автор Васка Траянчо Здравкова и тема: „Възможностите на когнитивно-поведенческата психотерапия за овладяване на депресивни състояния при дислексия на развитието“.

Дислексията на развитието е специфично нарушение на ученето, характеризиращо се с трудности при четене с разбиране и писане на думи, без проблеми на общата интелигентност и сензорни дефицити при запазване на способността за ефективно учене в клас (APA, 2014; British Dyslexia Association, 2011; WHO, 2008). Затрудненията при четене се обясняват с мултифакторни причинно-следствени модели, наблягащи главно на фонологичните дефицити. В повечето изследвания обаче се споменава за повишен риск от увеличаване на психопатологията и наличието на психиатрична коморбидност. Установява се по-голямо повишаване на интернализираните разстройства, характеризиращи се с оттегляне, тревожност и депресия, както и факта, че засегнатите от дислексия на развитието съобщават много по-често за наличието на депресивни симптоми. Сред често описваните симптоми са суицидни мисли, негативна самооценка, анхедония, умора, проблеми в социалните взаимоотношения. В метаанализ на екип от китайски учени, публикуван в Brain Sciences през 2022г. обобщеното разпространение на дислексия на развитието е 7,10% като разпространението при момчетата е значително по-високо, отколкото това при момичетата (момчета: 9,22%, момичета: 4,66%). Такава по-голяма честота при момчетата (около 2/3) се установява при повечето изследвания и противоречи на написаното от автора на дисертацията, че няма различие при дислексия на развитието според пола.

В представения труд не се изследват субгрупи по пол и възраст, въпреки, че изследваните лица са и от двата пола и в по-широк възрастов диапазон, където от гледна точка на психичното развитие има много съществени различия във функционирането. Изследването би било по-обективно и ако освен самооценъчни въпросници на изследваните лица, има данни за мнението на родители и професионалисти, което

авторът сам споменава в рубриците „ограничения“ и „препоръки за бъдещи изследвания“.

Много добро впечатление прави дизайна на изследването със своята яснота и липсата на претенции за изследване на множество променливи, които обикновено утежняват експерименталната част и водят до объркване и загуба на основната линия на изследване. Езикът и стила на изразяване са незадоволителни, вероятно са свързани с различната националност на автора, но понякога интерпретациите звучат доста елементарно, ненаучно и на места дори не се разбира смисъла. Не става ясно как и къде са диагностицирани изследваните лица, за да се постави диагнозата „дислексия на развитието“, както и какво точно включва „лечение като обикновено“. Не става ясно дали и експерименталната група има „лечение като обикновено“ и добавена когнитивно-поведенческа терапия, което има значение за чистотата на изследването.

Респект заслужава наистина трудоемкото провеждане на терапевтична програма, състояща се от 12 сесии, подробно описани от автора, с ясни цели и периодична проверка на резултатите. Не става ясно какъв е първоизточника на използваната терапевтична програма и какви са приносите на автора за нейното подобрене или разработване за нуждите на изследването. Не се посочва и каква е квалификацията на автора да провежда когнитивно-поведенческа терапия с деца и юноши.

Методите на изследване са добре подбрани и концентрирани върху преживяванията на изследваните лица и на някои депресивни симптоми, обект на това изследване. Интерес представлява включването на фокус-групи, които позволяват наличието и на качествен анализ на резултатите от програмата, актуален в момента в научната литература. Това изисква допълнителни усилия и умения за групова работа на автора на дисертацията, но получените резултати ще бъдат по-обективно оценени ако се използва например SWOT- анализ.

Процесът на изследването следва логическата последователност на поставените цел, задачи и хипотези. Такова е и съдържанието на когнитивно-поведенческата програма, насочено към основните променливи, които се изследват чрез въпросниците: депресивни състояния, негативните автоматични мисли и социално и адаптивно функциониране. Резултатите са категорични и показват позитивния ефект от включването на терапевтична програма, насочена към преживяванията и социалните умения на лицата с дислексия на развитието и подобряване на тяхното емоционално състояние и социално функциониране.

В заключение освен актуална, предложената работа е с ясна структура, процедури и логически обосновани резултати, които показват нуждата от мултидисциплинарен екип при работата с деца и юноши с дислексия на развитието. Наличието на психолози в екипа, ще допринесе не само за идентифициране и лечение на психопатологията, но и ще е възможно да се превенира възникването на подобни състояния и симптоми ако се интервенира в по-ранна възраст. Резултатите от изследването и особено разработената когнитивно-поведенческа програма, имат значение от приложно-практически характер като терапевтичните интервенции би могло да се доразвиват и прилагат не само сред македонските деца.

Поради това, както и поради други качества на предложения труд, описани по-горе, въпреки изложените критични забележки, давам положителна оценка на дисертацията и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Васка Траянчо Здравкова образователната и научна степен „ДОКТОР“.

София

Член на Научното жури:

5.07.2024г.

Доц. Хариета Манолова, д.м.